

með bestu Ræðjum frá útg.

SÓLARLJÓÐ

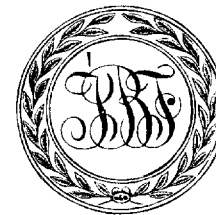
GEFIN ÚT

MEÐ SKÍRINGUM OG ATHUGASEMDUM

AF

BIRNI M. ÓLSEN

ISAFN TIL SÖGU ÍSLANDS OG ÍSL. BÓKMENTA V NR. 11

REIKJAVÍK
PRENTSMÍÐJAN GUTENBERG
1915

HÁSKÓLI ÍSLANDS
ÚR BÓKUM FINNS JÓNSSONAR

Formáli.

Vorið 1913 las jeg Sólarljóð með lærisveinum mínum við háskólann, og komst jeg þá að sumu leiti að annari niðurstöðu enn þeir, sem áður höfðu skirt kvæðið, bæði um skilning á kvæðinu í heild sinni og á einstökum stöðum þess.

Í birjun næsta árs (1914) barst mjer í hendur 1. hefti af hinu nija norska tímariti, er nefnist »Edda«. Þar las jeg ritgjörð eftir hinn norska vísindamann Fredrik Pæasche, sem beinist sjerstaklega að Sólarljóðum (»St. Michael og hans engle. En studie over den ældre katolske skaldedigting, Draumkvædet og særlig Sólarljóð«, Edda, 1914, 33.—74. bls.). Mjer var það mikið gleðiefni að sjá, að þessi maður hjelt fram mjög líkum skoðunum og jeg hafði haldið fram árið áður um kvæðið í heild sinni og skírði suma staði alveg eins og jeg, þó að hvorugur vissi um rannsóknir hins. Ritgjörð hans ber vott um dæmefnafróðleik í kristilegum miðaldaritum og miðaldakvæðum, bæði íslenskum og útlendum; hún er laus við alla hleipidóma og rituð með þeim hlíleik og þeirri samúð gagnvart kaþólskri trú feðra vorra, sem enginn skirandi Sólarljóða má án vera. Síðar hefur Pæasche skirt Sólarljóð enn nánar í hinu merkilega riti sínu Kristendom og kvæð, en studie i norrøn middelalder, Kria 1914, 135.—171. bls.

Loks barst mjer nú í vor niútkomin útgáfa Sólarljóða eftir Hjalmar Falk, prófessor við háskólann í Kristianíu (Sólarljóð av Hjalmar Falk, Kristiania 1914. Viden-skapselskapets skrifter. II. Hist.-filos. Klasse 1914. No. 7). Þeirri útgáfu filgja mjög svo fróðlegar skiringar og at-hugasemdir.

Þetta eru hinar síðustu tilraunir til að skíra Sólarljóð. Grundvöllurinn var lagður áður, first af þeim mönnum, sem gáfu út 1. bindi af Eddukvæðaútgáfu Árnafndar 1787, því að þar er kvæðið gefið út í första sinn. Síðan var kvæðið látið fylgja flestum Eddukvæðaútgáfum, þó að það eigi þar í rauninni ekki heima. Má þar sjerstaklega nefna útgáfu Rask's (1818), enn þó einkum útg. S. Bugge's (1867), því að þar eru flest handrit höfð til hliðsjónar og glögg grein gerð fyrir, hvað í þeim stendur; er því sú útgáfa enn í dag nauðsinleg hverjum þeim, sem fæst við að skíra Sólarljóð. Auk þess gaf Guðbrandur Vigfússon kvæðið út í Corpus poeticum boreale og Finnur Jónsson í Skjaldedigting I A 628.—640. bls. og I B 635.—648. bls. Þar, í Skjalded., er greint nákvæmlega, hvað stendur í fáum úrvalshandritum og fylgir dönsk þiðing. Af þiðingum skal jeg sjerstaklega nefna þiðing á þísku eftir Alexander Baumgartner í ferðabók hans um Ísland og Færeijar (Nordische Fahrten I, Island und die Färøer, 3. auflage, Freiburg i. Breisgau, 1902). Þiðingunni fylgja fróðlegar athugasemdir, og ífirleitt má segja, að þiðingin beri að ímsu leiti vott um glöggari skilning á efni kvæðisins enn komið hafði fram áður, enda er það engin furða, því að hjer er kvæðið í första sinn skírt af hámentuðum kapólskum presti.

Þó að svona margir ágætismenn hafi lagt sig fram til að skíra Sólarljóð, þá vantar þó enn mikið á, að kvæðið sje skírt til hlítar. Útgáfa sú, sem hjer fer á eftir, er tilraun til að greiða úr nokkrum flóknum stöðum og efla rjettan skilning á kvæðinu í heild sinni og á sambandi þess við önnur kvæði.

Við textann hef jeg sjerstaklega haft hliðsjón af útgáfum þeirra S. Bugge's og Finns Jónssonar í Skjaldedigting I A með þeim orðamun, sem þar er greindur. Ef einhver lesháttur stafar af leiðrjettingu og stendur ekki í neinu handriti, er þess getið neðanmáls, hvað í handritum stendur, enn annars þótti mjer óþarfi að greina orðamun handritanna, því að hver sem vill getur kint sjer hann í áðurnefndum útgáfum. Til þess að menn

skilji betur þráðinn í kvæðinu, hef jeg bætt við firirsögnum fyrir einstökum köflum þess frá sjálfum mjer. Þær standa ekki í neinum handritum.

Sólarljóð eru því miður ekki til í neinu gömlu eða góðu handriti, heldur að eins í tiltölulega ungum pappírshandritum (frá 17. öld og ingri), sem öll virðast stafa frá einu og sama eldra handriti¹⁾. Því er engin furða, þó að kvæðið sje víða afbakað.

Í athugasemdum mínum og skiringum hef jeg auðvitað stuðst við það, sem áður hefur verið ritað um kvæðið, ekki sist við rannsóknir F. Paasche's og útgáfu Hj. Falk's. Í tilvitunum til þeirra tákna »P. Edda« ritgjörð Paasche's í Eddu, »P. Kvad« bók sama Kristendom og kvad, og »Hj. Falk« útgáfu Falk's.

»B.« tákna útg. S. Bugge's í Norrœn Fornkvæði, Kria, 1867.

»F. J.« tákna útg. Finns Jónssonar í Skjaldedigting.

---

1) Eitt handrit, nr. 1109 fol. í Ny kgl. saml., vitnar beint í skinnhandrit (»membrana«), enn sú tilvitnun er tekin eftir eldra handriti, því að 1109 er ekki ritað fir enn eftir miðja 18. öld eftir handriti, sem Jón konrektor Egilsson († 1784) átti og borið hafði verið saman við íms önnur handrit (B. formálinn XLVI. og LX. bls. Kr. Kálund, Katalog ifir konungl. safnið 112. bls.).

Sólarljóð.

I. Dæmapáttir.

1. dæmi: Greppr ok Gestr.

1. Fé ok fjörvi
rænti fyrða kind
sá enn grimmi Greppr.
Yfir þá vegu¹⁾
er hann varðaði
náði engi kvíkr komask.
2. Einn hann átt
opt harðla,
aldri bauð hann manni til matar.
áðr en móðr
ok meginlitill
Gestr²⁾ af götu kom.
3. Drykks of þurfi
lézk enn dæsti maðr
ok vanmettr vera.
Hræddu hjarta
hann lézk trúa
þeim er áðr hafði vályndr verit.

1) götu hðrr.

2) Hjer bæta hðrr. við: gangandi, enn það raskar kveðandi og virðist ofaukið. Líklega er villan sprottin af talshættinum ala gest ok ganganda, sem kemur fyrir í Homiliubókinni norsku bls. 123°, sbr. Hávam. 132°.

4. Mat ok drykk
veitti hann þeim er móðr var,
alt af heilum hug.
Guðs hann gáði,
góðu hánnum beindi,
þvítt hann hugðisk værligr¹⁾ vera.

5. Upp hinn stóð,
ilt hann hugði,
eigi var þarfsamliga þegit,
synd hans svall,
sofanda myrði
fróðan, fjölvaran.

6. Himna guð
bað hann hjálpa sér,
þá er²⁾ hann veginn vaknaði.
En sá gat
við syndum taka,
er hann hafði saklausan svikit.

7. Helgir englar
kómu ór himnum ofan
ok tóku sál hans til sín:
i hreinu lífi
hón skal lifa
æ³⁾ með almáttum guði.

1) Flest hðrr. hafa vælligr (-legr), sem i rauninni er ekki annað enn værligr, ritað eftir niðsl. framburði (r1 = ll, sbr. Stulla f. Sturla, falletur f. farligr), sjá Konr. Gíslason: „Om helrim“ 57.—58. bls. og Eflertl. skriflet II. 258.—264. bls. Áðrir leshættir (vælegr, valegr) eru annaðhvort afbökun fyrir vælligr eða tilraun ritara til að skíra það, sem hann skildi ekki.

2) slept i hðrr.

3) Frá [æ lifa hðrr.

2. dæmi: Unnarr ok Sævaldi.

8. Auð né heilsu
ræðr engi maðr,
þót¹⁾ hánú gangi greitt.
Margan þat sækir
er minst of varir:
engi ræðr sættum sjálfr.

9. Ekki þeir hugðu
Unnarr ok Sævaldi,
at þeim mundi heill hrapa.
Nøktir þeir urðu
ok [næmðir hvívetna²⁾]
ok runnu sem vargar til viðar.

3. dæmi. Sváfaðr ok Skartheðinn.

10. Munaðar ríki
hefir margan tregat,
opt verðr kvalræði af konum.
Meingar þær urðu;
þó enn mátki guð
skapaði skirliga.

11. Sáttir þeir váru
Sváfaðr ok Skartheðinn,
hvárgi mátti annars án vera,
fyr en þeir æddusk
fyr einni konu:
hón var þeim til lýta lagin.

12. Hvárskis þeir gáðu
fyr þá hvítu mey
leiks né ljóssa daga.
Øngvan hlut
máttu þeir annan muna
en þat ljósa lík.

1) þó hðrr.

2) Frá [flest handrit hafa næmir hvervetna.

13. Daprar þeim urðu
enar dimmu nætr,
øngvan máttu þeir sætan sofa.
En af þeim harmi
rann heipt saman
millum virkta vina.

14. Fáðœmi verða
í flestum stöðum
goldin grimmliga:
á hólmi þeir gengu
fyr et horska víf
ok fengu báðir bana.

4. dæmi: Ráðný ok Véboði.

15. Ofmetnað drýggja
skyldi engi maðr,
þat hefik sannliga sèt,
þvíat þeir hverfa
er hánú fylgja
flestir guði frá.

16. Rík þau váru
Ráðný ok Véboði
ok hugðusk golt eitt gera.
Nú þau sitja
ok sárum snúa
ymsum elda til.

17. Á sik ein¹⁾ þau trúðu
ok þóttusk ein vera
allri þjóð yfir.
En þó leizk
þeirra hagr
annan veg almátkum guði.

1) Getgáta; slept í hðrr.

18. Munað þau drýgðu
á marga vegu
ok höfðu gull fyr gaman.
Nú er þeim goldit,
er þau ganga skulu
millum frosts ok funa.

5. dæmi: Sörli enn góðráði ok Vigúlfr.

19. Óvinum þínum
trúðu aldregi,
þót þér fagrt mæli fyrir.
[Góðu þót heiti¹],
gott er annars
vití hafa at varnaði.

20. Svá hánnum gafsk
Sörla ennum góðráða,
þá er hann lagði á [Vigúlfs vald²].
Tryggliga hann trúði,
— en hinn at tálum varð, —
sínnum bróðurbanda.

21. Grið hann þeim selði
af góðum hug,
en þeir hétu hánnum gulli i gegn.
Sáttir létusk,
meðan saman drukku,
en þó kómu flærðir fram.

22. En þá eptir
á öðrum degi,
er þeir höfðu i Rýggjardal riðit,
sverðum þeir meiddu
þann er saklauss var
ok létu hans fjörvi farit.

1) Frá [góðu þú heit hðrr.

2) Frá [vald hans Vigúlfs hðrr.

23. Lík hans þeir drógu
á leynigötu
ok brytjuðu i brunn niðr.
Dylja þeir vildu,
en dróttinn sá
heilagr hinnum af.

24. Sál hans bað
enn sanni guð
i sinn fögnuð fara.
En sökudólgar
hygg ek síðla muni
kallaðir frá kvölum.

II. Ráðatal.

1. ráð.

25. Disir bið þú þér
dróttins mála
vera hollar i hugum.
Viku eptir
mun þér vilja þíns
[at óskum ganga alt¹].

2. ráð.

26. Reiðiverk,
[þá er þér runnit²] hefir,
bœt þú ei illu yfir,
grœttan göla
skaltu með góðum hlutum:
þat kveða sálu sama.

3. ráð.

27. Á guð skal heita
til góðra hluta,

1) Frá [alt at óskum ganga (gá) hðrr.

2) Frá [þau þú unnit hðrr.

